

Fig. 1. Søndre Bjerger. Ydre, set fra Sydøst.

V. H. 1931

SØNDER BJÆRGE KIRKE

VESTER FLAKKEBJERG HERRED

Kirken er indviet til S. Katharina (sml. Altertavle) og kaldtes endnu 1755 S. Karens. I Roskildebispens Jordebog o. 1370 omtales den med een Plovs Jorder og svarede da 10 Øre¹. Ved kgl. Skøde af 2. Marts 1689 mageskiftedes Jus patronatus til »Bjerre Søndre Kirke« med Tiende og Landgilde til Chr. Lindenov til Restrup og hans Søster Anna Elisabeth Lindenov til Bækkeskov². Omkring 1700 blev Kirken købt af Admiral Christian Bielke til Basnæs³; sammen med denne Ejendom kom den til Holsteinborg, hvorfra den gik over til Selveje 1. Juli 1915.

I Klemmebrevet⁴ af 9. Maj 1555 blev det bestemt, at Kirken skulde være *Anneks* til Ørslev, men denne Ordning synes først at være kommet i Stand 1572⁵.

Efter Sagnet begyndte man først at bygge Kirken paa det saakaldte Kirkebjerg, »hvor endnu (1755) store Kampestenene sees, men hvad der blev bygget om Dagen, blev revet ned om Natten; saa fik Munkene dem til at bygge, hvor Kirken nu staaer«⁶.

Kirken ligger paa en til alle Sider skraanende Banke, hævet over Byen. Kirkegaarden er for største Delen omgivet af nyere Hegnsmure; kun mod Syd og Øst er bevaret Partier af gamle Munkestensmure, tildels i Krydsskifte.

Kirken bestaar af romansk Skib, gotisk udvidet Kor, gotisk Vesttaarn og moderne Vaabenhus foran Norddøren.

Det romanske Anlæg, Skibets Mure, er opført af raa og kløvet *Kamp* med tilhugne Hjørnekvadere, Vinduer og Døre formentlig oprindelig af *Kridtsten*. Skibets romanske Murhøjde er øst for Vaabenhuset o. 4,90 m over den nuværende cementstøbte Sokkel. Det ses over Hvælvene, at den romanske Kirke

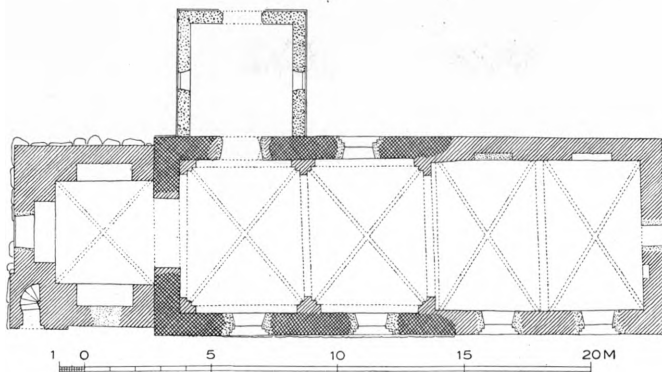

Fig. 2. Sønder Bjærg. Plan. 1:300. Maalt af Arne Nystrom 1928.

indvendig har staaet dækket med en udmærket glat Puds, hvorpaa Spor af Kalkmalerier (S. 917). Ydermurens kvaderskaarne Fugeridser under den dækkende Grovpuds kan ses fra Vaabenhusloftet. Kun eet af de romanske Vinduer kan endnu paavises, siddende i Nordmuren ind mod Vaabenhusloftet lidt øst for Døren, 56 cm bredt. Dets Buestik er af kileformet tilhugne Kridtsten og havde indtil nyeste Tid i Lysningen bevaret sin romanske Karm, af Eg. Bue-toppen sidder kun o. 40 cm under Overkanten af det romanske Murværk, hvoraf dog muligvis et enkelt Skifte er nedtaget. Formodentlig har der været endnu eet Vindue i Skibets Nordside og ligeledes to i Sydsiden. Den oprindelige Syddør, af hvilken der endnu var Spor i 1884, er senere forsvundet ved en Ommuring. Den nuværende, nye Norddør i Vaabenhuset sidder formentlig paa den gamles Plads. Det meste af Skibets vestre Taggavl staar endnu bevaret i Taarnets Østmur.

Gotiske Omdannelser og Udvidelser. De gotiske Bygningsarbejder ved Kirken er alle meget sene, ingen ældre end Slutningen af 1400'erne. Ældst er sandsynligvis de i Skibet indbyggede to *Hvælvingsfag*, der er af almindelig sengotisk Karakter med ikke særlig buklede Kapper og Halvstens Overribber med Trinsten. Først efter Skibets Overhvælvning er det oprindelige, smallere Kor erstattet af en *Tilbygning i Skibets Bredde*, opført af Munkesten og tildels Kampesten (fra det nedrevne Kor) lagt i vandrette Bælter. Midt i Østgavlen ses over den nuværende moderne Præstedør Spor af et spidsbuet Vindue. Gavlen (Fig. 3) har rig Blændingsdekoration: forneden to vandrette Blændingsbaand, det øvre med en Række ophøjede Kors, derover tre Rundblændinger paa Rad og over dem et Savskifte. De elleve Kamtakker er ommurede ligesom det meste af de fladbuede Blændinger under disse. Rummet er overdækket med to oprindelige Krydshvælvingsfag, hvis flade Kapper er muret direkte paa Murene, i Vest paa en Halvstens Skjoldbue muret mod den østre Skjoldbue i Skibet, som efter Nedrivningen af Triumfgavlen kom til at staa frit som en

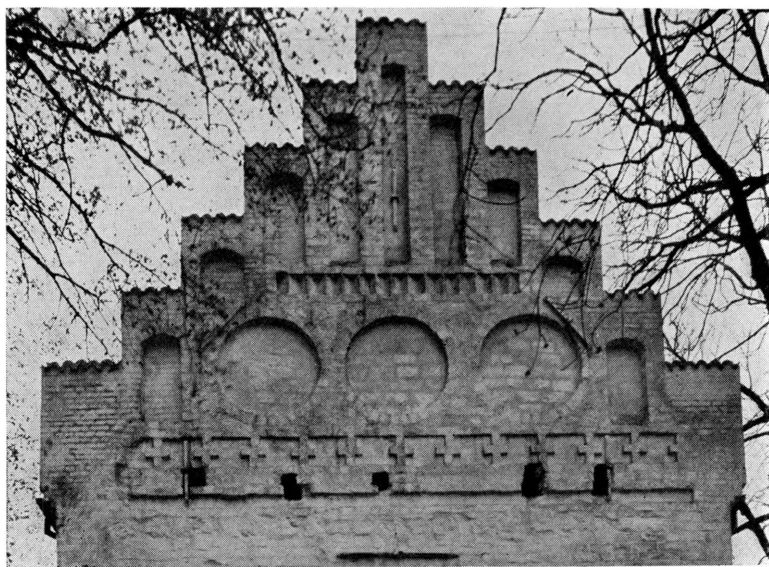

Fig. 3. Sønder Bjerge. Korgavl (S. 915).

V. H. 1931

Gjordbue; der findes ingen Overribber. I Korets Nordvæg har været en høj, spidsbuet Blænding i hvert af Hvælvingsfagene, den vestre nu tilmuret. I Østvæggen et indmuret Skab (Fig. 6).

Taarnet er opført af Munkesten. Taarnrummet har Spidsbue mod Skibet, og til de andre Sider er der i de meget svære Mure dybe Spareblændinger med fortrykte, næsten tagformede Spidsbuer. Oprindelig Krydshvælvning af almindelig sengotisk Karakter. I Vest et noget omdannet, spidsbuet Vindue; et lignende staar tilmuret i Syd. Vindeltrappen er indbygget i Taarnets sydvestre Hjørne, hvor Halvstens lisenagtige Fremspring betegner dens Plads (sml. Hyllested, S. 876). Den har iøvrigt den sædvanlige Form med falset, fladbuget Dør; Overdørens Bue er bortbrudt. I Klokketokværket fladbuede Glamhuller, mod Syd to smalle, mod Vest og Nord et enkelt, falset, med opmuret Støttestøtte midt under Buen; mod Øst intet Glamhul. Gavlene, der for en væsentlig Del er nymurede, har syv Kamtakker og fem Højblændinger, der foroven er tvedelte med Hængestave og dobbelt tagformet Afdækning.

Fra ny Tid er *Vaabenhuset* mod Nord, bygget af smaa Sten paa et — som det ses af Spor paa Skibets Nordmur — ældre, smallere Vaabenhus' Plads. Moderne er ligeledes Kirkens spidsbuede Støbejerns Vinduer og de nuværende Døre. Store Partier af Murene er skalmuret i ny Tid, saaledes foruden Gavlene Taarnets Sydside og den øvre Del af Skibets Sydside, der synes helt nymuret.

Ogsaa *Tagværket* er moderne baade over Skib og Kor.

Kirken staar helt overhvidtet, med cementeret Sokkel. Tagene har almindelige Vingetegl.

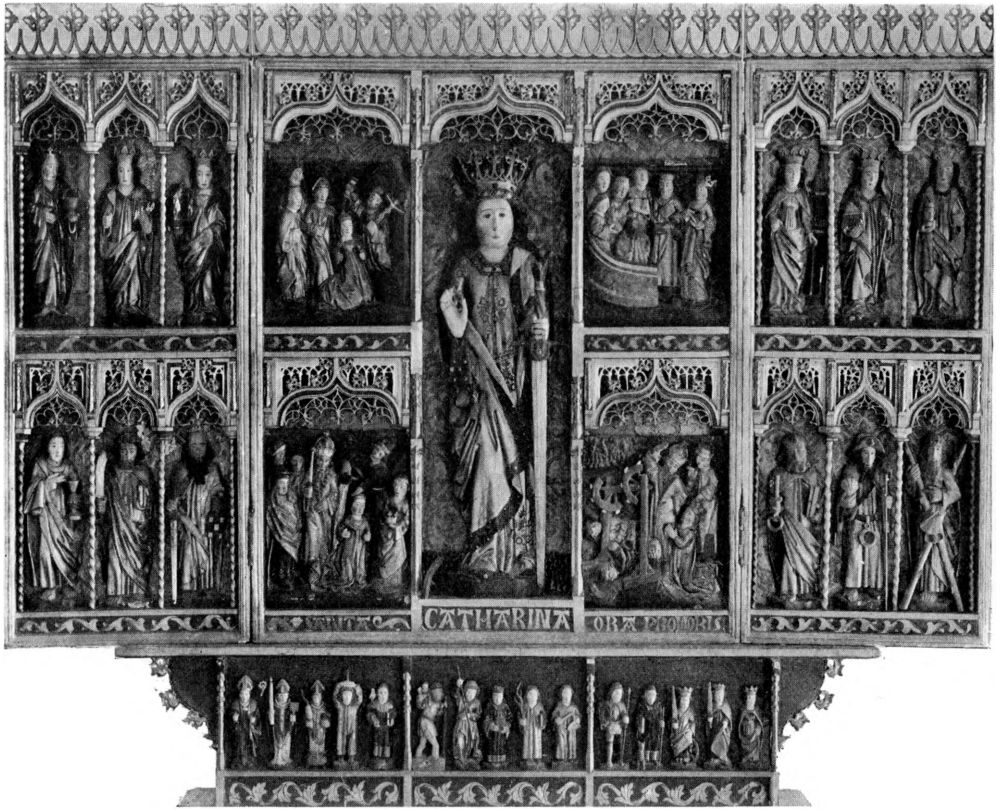

Fig. 4. Sønder Bjerge. Gotisk Fløjaltartavle (S. 918). Efter Fr. Beckett: Altartavler.

En glaseret * *Gulvflise* med fordybet Kors-Lam er i 1890'erne fundet o. 30 cm under det nuværende Gulv i et stærkt slidt Flisegulv. Nu i Nationalmuseet.

KALKMALERIER

Paa Skibets nordre Væg over Hvælvene, længst til Øst, ses Spor af Kalkmalerier af tidliggotisk Karakter, malet paa Hvidtekalk. Foroven en Frise, nu helt udvisket, mellem to røde, vandrette Baand. Derunder Rundbuer, der vistnok har været baaret af Søjler, men de Figurer, der har staaet i Arkaderne, er helt utydelige. Farverne er rødbrunt, blegrødt og grønt.

INVENTAR

Alterbordet er nyt. †*Alterbord* var af Mursten⁷ og havde (1755) en †*Helgen-grav* med Flise over. I Graven laa »nogle røde og hvide Silkeklude, indsvøbt i tyndt Tavleby, saa stort som en Lillefinger, men ingen Ben«.

Altertavle (Fig. 4), trefløjet, gotisk, fra o. 1500, maaske fra Næstved »Apostelhus-Mesterens« Værksted⁸. Fodstykket, der i Sydsiden har en lille Laage, deles ved Smaaspir i tre Felter, hver med fem Smaafigurer: de femten Nødhjælpere (sml. Tjæreby S. 928), fra Nord: S. Jørgen, Blasius, Erasmus, Pantaleon, Vitus; Kristoffer, ukendt, Cyriacus, Achatius, ukendt; Hubertus eller Eustachius (paa højre Laar malet et A)⁹, Ægidius, Katharina, Margrethe, Barbara. Selve Skabet, 146 × 126 cm, er lodret delt i tre Felter, hvoraf det midterste optages af en 115 cm høj Relieffigur: Katharina af Alexandria med Ring, Sværd og Hjulfælg. Paa Borten af hendes Overkjortel læses, med gotiske Majuskler: »HEIPIHE...« (help Jhesus?)¹⁰. Sidefelterne er vandret delte og indeholder Relieffremstillinger af Helgenindens Daab, hendes Samtale med Filosoferne, det sønderbrudte Marterhjul og hendes Henrettelse med Sværd. Nederst i Skabet er med gotiske Majuskler malet: »Santa Catharina, ora pro nobis« (»S. Katharina, bed for os«). Fløjene er delt i øvre og nedre Felter, der atter tredeles af spinkle, snoede Søjler i Felter med Relieffigurer; nordre Fløjs øvre Felt: Elisabeth, Helgeninde (nu uden Tegn), Gertrud(?); søndre Fløjs øvre Felt: Barbara, Ursula, Maria Magdalene; nordre Fløjs nedre Felt: Apostlene Johannes, Bartholomæus, Paulus; søndre Fløjs nedre Felt: Peder, Jakob den Ældre, Andreas. Alle Felterne har foroven kølbuede Baldakiner med Stavværk: Fiskeblærer og Krabbeblade. Tavlen krones af en gennembrudt Frise af gotiske Firblade. Figurene har gyldne Kjortler med røde og blaa Bræmmer; Felternes Bund er forgyldt Kridtgrund med indpressede Stofmønstre. Farverne skyldes vistnok en Opmaling 1852, fra hvilken Tid et ekstra Fodstykke med malet Skriftsted (1. Joh. 5, 4) stammer. Paa Fløjenes Ydersider, der nu er dækket af Forskalkningsbrædder, findes malet Katharina med Bog, Sværd og Hjul. 1832 omtales Maleriet som næsten ødelagt¹¹.

Altersølv. Kalk, af kbh. Prøvesølv 1821, 21,5 cm høj, med rund Fod, der gaar jævnt over i Skaftet, lodret riflet Knop, foroven udsvejende Bæger, hvorpaa graveret: »Bierre Kierke 1821«; Mestermærke for Johan Isbrandt (Olrik 258). *Disk* med samme Mestermærke. Sml. Ørslev S. 905.

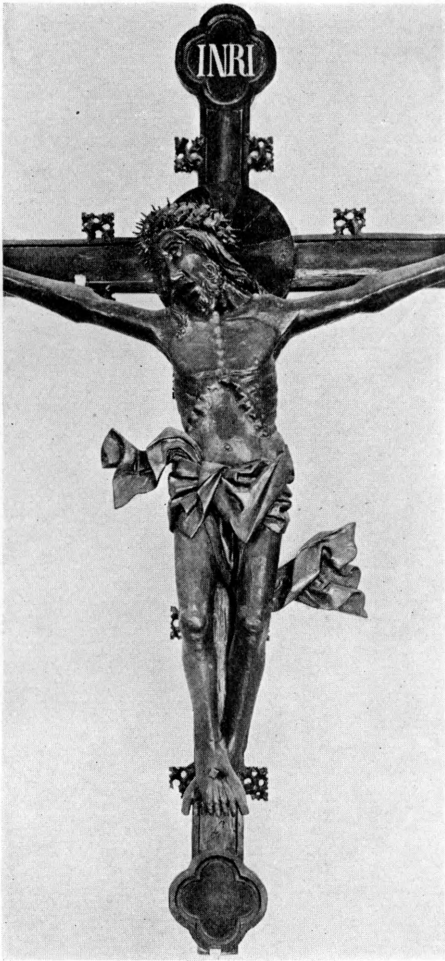
Alterstager, 32 cm høje, med balusterformet Skaft; fra o. 1650—1700.

Alterbibel, Christian III's, i samtidigt, presset Bind (ny Ryg 1893); paa Blad XLIII staar: »Bierge Kircke udi Flackebergs Herrit eye denne Bibell, som er kjøbt for femten Mark Povl Christ. 1623« (sml. S. 909, 920).

Font, romansk, af Granit. Den bægerformede Kumme, Tvm. 68 cm, delvis fyldt med Cement, har foroven en spinkel Tovsnoning; om Skaftet en svær Tovstav; Foden af cementeret Murværk.

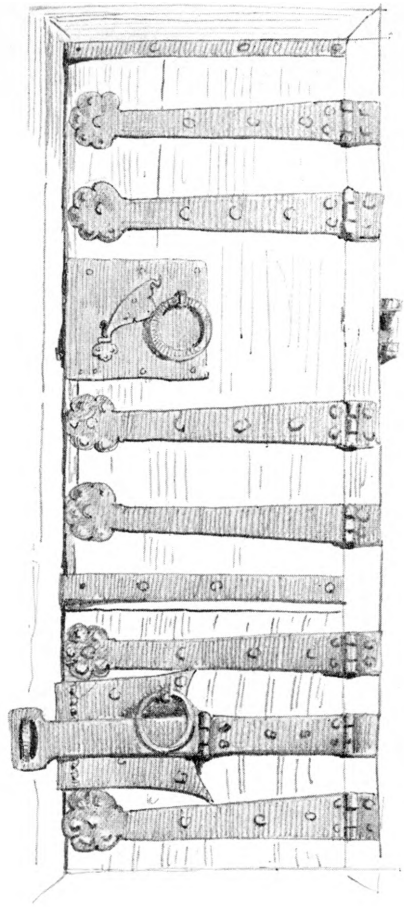
Fad fra 1896. Paa *fFad*, der var ganske »slet, uden puklet Arbejde«, stod (1755) Aarstallet 1640 omkring Versalerne AKD.

* *Røgelsekar* fandtes 1884 paa Holsteinborg¹².

V. H. 1931

Fig. 5. Sønder Bjærg. Korbuekrucifiks
(S. 919).

5cm | 0 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50cm.

Fig. 6. Sønder Bjærg. Vægskab (S. 916, 921).
Skitse af C. Borch 1913.

Korbuekrucifiks (Fig. 5), sengotisk, fra o. 1500, nær beslægtet med Slaglille (Alsted Hrd. S. 347). Figuren, o. 130 cm høj, har lukkede Øjne, aaben Mund, strakte Arme, markerede Ribben, let bøjede Knæ og korslagte Fødder; stærkt foldet Lændeklæde med to Flagreflige. Korstræet har firpasformede, glatte Evangelistfelter, Glorieskive og langs Kanterne sengotiske, gennembrudte Blade; forneden Rest af en Tap. Ny Maling med Metalefterligning. Hang 1832 »over Choret«; nu paa Korets Nordvæg.

Prædikestol, i Brusckbarok, fra 1643. De fem Fag adskilles ved kvindelige Hermer (Haab, Kærlighed, Retfærdighed, Klogskab, Styrke), der forneden ender i fligede Ornamenter med Masker eller Kerubhoveder og hængende Frugtklaser. I Storfelternes Muslingeskal-Nicher staar paa Konsoller Relief-

H. M. 1913

Fig. 7. Sønder Bjerge. Maske paa Prædikestolen (S. 920).

V. H. 1938

Fig. 8. Sønder Bjerge. Sengotisk Pengetavle (S. 921).

figurer af Kristus med Verdenskuglen og de fire Evangelister; i Hjørnerne foroven reliefskaarne Kerubhoveder. Glat Frise, kraftigt udkragende Gesims, baaret af et udbuet Led med kommaformede Indskæringer; paa Hjørnerne frie Krumknægte med Kerubhoveder. De nedre Smalfelters frie Krumknægte har bruskagtige Masker, den ene med Brilller (Fig. 7). Lav Underbaldakin med to maskeprydede Bruskværksøjler; balusterformet Bærepille. Sekssidet Himmel; paa tre af Hjørnerne er anbragt Smaaengle med Lidelsesredskaber (Spyd, Stige, Nagle), og derimellem fire Bruskkartoucher med 1) HASLTS 1643 (Kirkevænger) omkring et Skjold med Bomærke (sammenskrevet PVC, formodentlig henvisende til Sognepræsten Poul Christensen, død 1652), 2) Rothkirchs Vaaben, 3) kronet C. 4 og 4) Reedtz' Vaaben, henvisende til Lensmand paa Antvorskov 1631—46 Wenzel Rothkirch, død 1655, og Hustru Kirsten Frederiksdatter Reedtz, død 1646. Stol og Himmel er renset for Farver og mørkbejdset.

Paa *Præste- og Degnestolen* er anbragt Dele af ældre Stoleværk fra o. 1625: to Pilastre med tre paalagte Stave og foroven Fladsnit; derimellem et Portal-

felt med udsvejfede Pilastre, hvorpaa Fladsnit (i Bueslagene Fuglehoveder), kronet af en Trekantgavl. Paa *†Degnestol* stod (1755): »Ao 1589«.

Stoleværket er nyt. Høyen nævner (1832) Stole »med flade Arabesker og Aars-tallet 1648«, og Löffler meddeler (1884) at »Endestykker og Døre paa de øverste Stolestader hidrører fra den yngre Renaissance«.

Vægskab (Fig. 6), 111 × 43 cm, med to jernbeslagne Laager, af Eg, gotisk; i Korets Østvæg.

Pengetavle (Fig. 8) fra o. 1500 med Relief af Maria og Kristusbarnet; 19,5 cm høj. 1832 omtales to gamle »Collatstavler«, den ene af Eg.

Klokke, skænket 1880 af Ludvig Henrik Carl Herman Greve af Holstein Holsteinborg, støbt hos B. Løw & Søn af en ældre, revnet Klokke fra 1732. Denne bar (1755) paa den ene Side Indskriften:

»Giv Klokke saa din Lyd, at Hierterne kand bryde
I Suk og Bønner ud, som sødt for Gud kand lyde,
Lad hvert et Klemt, du slaar, paaminde os derom,
At Tiden lakker snart mod Herrens strenge Dom.
Paamind, at du er støbt, og at enhver bør støbe
Sin Sjæl i Ordets Form: paamind dem, at de løbe
Med Iver til Guds Huus, indtil de deres Troe
I Løbet skifte kand med ævig Fred og Roe«.

Paa den anden Side: »Ulricus Adolphus de Holstein, comes in Holsteinborg, ordinis Elephantini eques auratus, S. R. M. magnus cancellarius. Laurentius Strahlholm [Fejllæsning for: Strahlborn]¹³ me fecit Lubecæ Ao 1732« (»Ulrik Adolf Holstein, Greve af Holsteinborg, Ridder af Elefantordenen, Storkansler. Lorenz Strahlborn gjorde mig i Lybæk i Aaret 1732«). Kneblen i Klokken havde Aarstallet 1552.

Gammel *Klokkestol* af Eg til to Klokker.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1661—72 (RA). — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1759 (LA). — Museumsindberetninger af J. B. Löffler 1884, Chr. Borch og Hugo Matthiessen 1913. Revideret af P. N. og V. H. 1931.

V. Kochs Notebog I. 1890. S. 48 (NM). — Høyens Notebog XII. 1832. S. 31 (NM). — S. M. Beyer: Topographie over Egitzlefmagle Sogn og Vester-Flakkeberg Herreds Pastorater. 1820. S. 117—19. — Fr. Barfod: Præsterne i Ørslev og Bjerre (Kirkehist. Saml. 4. R. I. S. 150—56).

¹ S. R. D. VII, 117. ² Kopi af 5. April 1689 i Gaunø Godsarkiv. ³ Danske Herregaarde ved 1920. I, 69. ⁴ H. F. Rørdam: Danske Kirkelove I, 435. ⁵ Kirkehist. Saml. 4. R. I, 150; S. V. Wiberg: Bidrag til dansk Præstehistorie III, 676. ⁶ Beyer 5. 118. ⁷ Høyen XII, 31. ⁸ Fr. Beckett: Altertavler. 1895. S. 74—76; Danmarks Kunst II. 1926. S. 176; sml. Danmarks Kirker. Præstø Amt. S. 1073, Note 1. ⁹ Paa den

sengotiske Altertavle i Saksøbing Kirke findes Bogstavet A udskaaet paa Hjaltet af Pauli Sværd. Beckett (Altertavler S. 66) antager det for en Værkstedssignatur. Tavlerne i Saksøbing og Sønder Bjærg kan dog ikke være udgaaet fra samme Værksted. ¹⁰ Saaledes allerede tydet af Løffler 1884. ¹¹ Høyen XII, 31; Maleriet karakteriseres som »middelmaadigt, men dog med en vis Anstand og Værdighed«. J. F. Fenger i Kirkehist. Saml. II, 15. ¹² Lensgreve Holstein, Holsteinborg skænkede 1914 til Nationalmuseet to Røgelsekar fra Grevskabets Kirker. Det ene kan være fra Sønder Bjærg, men hvilket kan ikke bestemmes. ¹³ Th. Hach: Lübecker Glockenkunde. Lübeck 1913. S. 247—253.

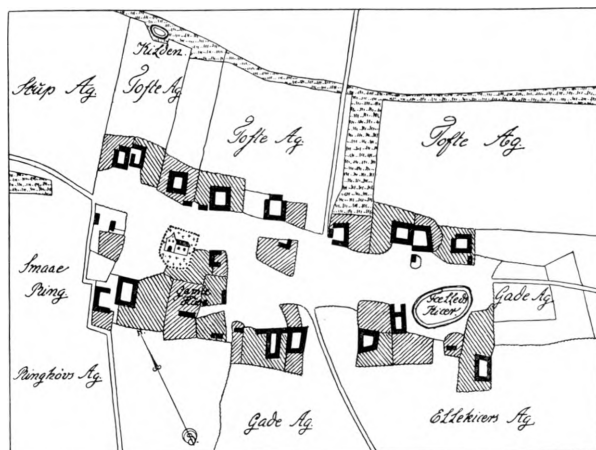

Fig. 9. Sønder Bjærg 1797 (1805).